

## МОДЕРНІЗАЦІЯ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ДЛЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

### +«МОДЕРНІЗАЦІЯ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ДЛЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ»

Палічева Г.В.

Комунальний заклад «Центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді»  
Херсонської обласної ради

На сучасному етапі історичну перспективу людства насамперед визначає екологічний фактор. Стає очевидним вплив екологічних умов на розвиток усіх без винятку компонентів соціуму.

На початку XXI століття головним стратегічним завданням всієї світової спільноти є забезпечення стабільного та ефективного існування сучасної цивілізації на засадах цілісності природного оточення, економічної життєздатності та соціальної справедливості для нинішніх і майбутніх поколінь. Вирішення цих питань стало можливим з упровадженням у зміст соціальної та освітньої політики концепції сталого розвитку, яка вперше була проголошена у 1992 р. на Конференції ООН з проблем навколишнього середовища і розвитку у Ріо-де-Жанейро (Бразилія), а потім розвинута на Всесвітньому саміті ООН з проблем сталого розвитку у Йоганнесбурзі у вересні 2002 року.

Парадигма сталого розвитку включає в себе вимоги до захисту довкілля, соціальної справедливості та відсутності расової й національної дискримінації. У країнах, де на державному рівні зазначені вимоги ігноруються, в поняття сталого розвитку намагаються вкласти «зручний» зміст, вихолощуючи справжній. Так в Україні термін «сталий розвиток» часто вживають для означення лише неухильного зростання економічних показників країни, її регіонів, міст, сіл та окремих галузей економіки. Інколи до цього додають здійснення безсистемних заходів щодо збереження довкілля та поліпшення санітарних умов проживання й праці людей. Таке тлумачення терміну розкритиковане і є не лише грубою помилкою, але і його профанацією.

Концепція сталого розвитку ґрунтується на п'яти головних принципах:

- Людство дійсно може надати розвитку сталого і довготривалого характеру, для того щоб він відповідав потребам людей, що живуть зараз, не втрачаючи при цьому можливості майбутнім поколінням задовольняти свої потреби.
- Обмеження, які існують в галузі експлуатації природних ресурсів, відносні. Вони пов'язані з сучасним рівнем техніки і соціальної організації, а також із здатністю біосфери до самовідновлення.
- Необхідно задовольнити елементарні потреби всіх людей і всім надати можливість реалізувати свої надії на благополучніше життя. Без цього сталий і довготривалий розвиток просто неможливий. Одна з головних причин виникнення екологічних та інших катастроф — злидні, які стали у світі звичайним явищем.

- Необхідно налагодити стан життя тих, хто користується надмірними засобами (грошовими і матеріальними), з екологічними можливостями планети, зокрема відносно використання енергії.

- Розміри і темпи росту населення повинні бути погоджені з виробничим потенціалом глобальної екосистеми Землі, що змінюється.

У грудні 2002 року Генеральною Асамблеєю прийнята Резолюція «Про Декаду ООН з освіти для сталого розвитку, починаючи з 1 січня 2005 року» (2005 - 2015), яка була підтримана більшістю країн світу, у тому числі, й Україною. Перехід до сталого розвитку суспільства в документах ООН на сьогодні визначено як основну мету міжнародного співтовариства та національних урядів. При цьому освіта розглядається як найважливіший компонент основної економічної та соціальної інфраструктури, необхідної для забезпечення сталого розвитку. Саме освіта спрямована формувати цінності, ставлення людини до себе та довкілля, стиль життя, активну життєву позицію - усе, що необхідне для забезпечення сталого майбутнього.

Постановою Кабінету Міністрів України за № 634 затверджено Комплексну програму реалізації на національному рівні рішень, прийнятих на Всесвітньому саміті із сталого розвитку, складовими якої є системна перебудова вітчизняної освіти на засадах сталого розвитку. Цей процес є важливим напрямом інтеграції вітчизняної освіти до європейського освітнього простору.

Одним з основних завдань сучасної освіти є формування екологічного способу мислення. Основою розвитку особистості, суспільства, нації та держави, запорука майбутнього України є освіта.

Освіта є стратегічним ресурсом поліпшення добробуту людей, забезпечення національних інтересів, зміцнення авторитету і конкурентоспроможності держави на міжнародній арені.

Сучасну освіту можна поділити на такі сектори, як формальну, неформальну. Якщо формальна освіта створює «загальну базу», то неформальна освіта швидше розвиває її, поглиблюючи компетентність у сферах, які представляють інтерес для тих, хто навчається, або ж формує вміння та навички, які виходять поза межі цілей формальної освітньої системи (напр., вміння справлятися з проблемами та стресовими ситуаціями, вміння критично мислити та брати участь в суспільно-політичних процесах, вміння жити в умовах різноманітності та динамічних змін у суспільстві, вміння вчитися тощо).

В Україні існування неформальної освіти охоплює наступні галузі: позашкільна освіта; післядипломна освіта та освіта дорослих; громадянська освіта (різнопланова діяльність громадських організацій); шкільне та студентське самоврядування (через можливість набуття управлінських, організаторських, комунікативних та ін. умінь); освітні ініціативи, спрямовані на розвиток додаткових умінь та навичок (комп'ютерні та мовні курси, гуртки за інтересами тощо). Останнім часом розпочали роботу кілька університетів третього віку, що надають освітні послуги старшим особам.

Загальносвітова тенденція сьогодення - рух до зближення та взаємодоповнення формальної та неформальної освіти замість конкуренції між ними. Неформальна освіта може бути полігоном для випробування методик та інструментів, котрі згодом може взяти на озброєння формалізована освіта. Але не слід забувати, що, на відміну від формальної освіти, неформальна освіта є необов'язковою та добровільною, а значить - не може замінити чи витіснити існуючу освітню інфраструктуру.

Розширення застосування неформальної освіти може бути корисним: а) для суспільства в цілому (сприяння демократизації, розвитку громадянського суспільства, громадської активності та лідерства; вирішення проблеми дозвілля молоді та осіб похилого віку); б) для формальної освіти (можливість гнучко та швидко реагувати на потреби ринку праці та послуг, задовольняючи вимоги учнів, робітників та роботодавців і доповнюючи освітні пропозиції; зростання мотивації учасників навчально-виховного процесу, їх особистісної зацікавленості); в) для учасників (можливість самовдосконалення та виховання самооцінки; розвиток громадянських навичок; виховання почуття причетності, солідарності; оптимальне поєднання свободи і відповідальності; можливість самостійного вибору часу, місця, тривалості навчання).

Позашкільна освіта є складовою системи безперервної освіти, визначеної Конституцією України, законами України "Про освіту", "Про позашкільну освіту", і спрямована на розвиток здібностей та обдарувань вихованців, учнів і слухачів, задоволення їх інтересів, духовних запитів і потреб у професійному визначенні.

Неформальна освіта базується на певних принципах, найбільш важливими з яких є: навчатися в дії (learning by doing), вчитися співпраці, навчитися вчитися. «Навчатися в дії» означає отримувати різні вміння та навички під час практичної діяльності. «Вчитися співпраці» передбачає отримання та розвиток уявлень про відмінності, які існують між людьми, вміння працювати в групі та в команді, а також приймати оточуючих такими, які вони є, і співпрацювати з ними. «Навчитися вчитися» означає отримувати навички пошуку інформації та її опрацювання, навички аналізу власного досвіду і виявлення індивідуальних освітніх цілей, а також здатність застосовувати вище сказане в різних життєвих ситуаціях.

Нові соціальні ініціативи Президента України В.Ф. Януковича спрямовані на створення умов для всебічного розвитку дітей нашої держави, особлива увага приділяється розвитку і підтримці обдарованих і талановитих дітей. Одним з напрямів нових соціальних ініціатив Президента України «Діти - майбутнє України» є «Кожній дитині - можливості для розвитку творчих здібностей». Також Президент України В.Ф. Янукович у нових соціальних ініціативах поставив завдання, підвищити рівень охоплення позашкільною освітою до 70%.

В Херсонській області налічується 7 районних та 1 обласна станція юних натуралістів, в яких навчається 2890 дітей. Загалом еколого-натуралістичних гуртків у школах, позашкільних навчальних закладах області у 2012 році становить 502, в них 6976 учнів.

Пріоритетними напрямками роботи позашкільних закладів еколого-натуралістичного спрямування області є апробація проектних форм навчання, науково-дослідницька та природоохоронна робота.

Багаторічний досвід роботи Центру показує, що для посилення мотивації дітей до участі у гуртках еколого-натуралістичного профілю необхідно запропонувати їм цікаві та захоплюючі форми роботи. Так участь вихованців у Міжнародних українсько-американських освітніх проектах «Вчителі та учні досліджують рослини в космосі», «Міжнародний інститут води» надав нам досвід у реалізації власних екологічних проектів.

За фінансової підтримки Британського фонду «Довкілля для Європи» проект «Екологічна освіта дітей та юнацтва для сталого розвитку степового Причорномор'я» дав можливість інвестувати у екологічну освіту 86 тис. грн.. Продовжуючи практику використання проектних технологій зараз педагогічний колектив Центру працює над впровадженням інноваційного проекту «Екологізація натуралістичної освіти на базі природно-заповідного фонду регіонального рівня». Цей проект реалізує безцінний потенціал природно-заповідного фонду Херсонщини у співпраці з вченими Біосферного заповідника «Асканія-Нова», Чорноморського біосферного заповідника і Національного природного парку «Олешківські піски». Також продовжується робота по практично-орієнтованому проекту «Організація до профільної підготовки учнів з агробіологічного напрямку». Проект сприятиме покращенню роботи пришкольних навчально-дослідних земельних ділянок, відкриттю у сільських школах та інтернатних закладів гуртків, набуття вихованцями гуртків вмінь та практичних навичок з агробіологічного профілю, профорієнтаційній роботі.

Проектна система навчання надає можливість реалізуватися талановитій та обдарованій молоді. Наукова робота вихованця Центру надрукована у збірнику наукових праць 19-тої - Теріологічної школи Національної академії наук України, 19 вихованців були учасниками обласного етапу конкурсу МАН, з них 5 посіли I місця і представляли Херсонську область на Всеукраїнському конкурсі-захисті Малої академії наук. На Всеукраїнському конкурсі-захисті Малої академії наук I місця посіло 5 вихованців нашого Центру.

Комунальний заклад «Центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді» Херсонської обласної ради співпрацює з науково-дослідними установами, вищими навчальними закладами, громадськими організаціями, а саме з гідробіостанцією м. Херсона, Херсонським державним університетом, Херсонським державним аграрним університетом, Біосферним заповідником «Асканія-Нова», Чорноморським біосферним заповідником, Національним природним парком «Олешківські піски», громадською організацією «Болгари Херсону».

У зв'язку з відділенням позашкільного закладу Мала академія наук, робота яких направлена на старший шкільний вік, в складанні робочого плану закладу необхідно більше виділяти годин для молодшого та середнього шкільного віку. Перспективним є робота з дітьми дошкільного віку. Так на базі Генічеської райСЮН проходить експериментальна

робота «Ресурсне забезпечення системи раннього розвитку дитини в освітньому закладі», яка реалізується у вигляді клубу-студії раннього творчого розвитку дитини «Крапельки».

В методиці проведення занять спостерігається тенденція надання переваги ІКТ і поступовий відхід від натуралістичних методів викладання. Використання ІКТ розширює можливості керівника гуртків для забезпечення більшої наочності, але слід пам'ятати про те, що еколого-натуралістичний напрямок передбачає формування практичних навичок в сільському господарстві та природоохоронній роботі. Також не приділяється відповідна увага краєзнавчим методам навчання, які відіграють велике значення в формуванні цілісного світогляду дитини.

При складанні плану роботи гуртка на навчальний рік, керівники гуртків зтикаються з проблемою «застаріння» програми гуртків еколого-натуралістичного спрямування. Перелік тем, передбачених програмою є не актуальними, містить помилки і не відповідає раціональному використанню часу гурткової роботи. Відсутні зошити для лабораторних, практичних та контрольних робіт, підручники, методичний матеріал для підготовки керівника гуртків до занять. Вийшов в друк новий збірник навчальних програм роботи творчих учнівських об'єднань та факультативів еколого-натуралістичного спрямування (Київ, 2013). В збірнику представлені нові та оновлені програми допрофесійної підготовки та навчальні програми, але вони не задовольняють потребу і вимогу розвитку суспільства.

У 2010 році за впровадження проектної системи навчально-виховної роботи по підсумкам виставки «Інноватика освіти в Україні» організованою Академією педагогічних наук України Центр нагороджений бронзовою медаллю у номінації «Інновації у позашкільних закладах освіти». У 2009 році Центр став лауреатом Всеукраїнського відкритого рейтингу якості позашкільної освіти «Золота кагорта позашкільників», а за організацію роботи з дітьми в канікулярний час - лауреатом Всеукраїнського конкурсу - захисту педагогічних проектів організації змістовного дозвілля дітей та учнівської молоді.

Таким чином, можливо виокремити такі основні напрями модернізації позашкільної освіти еколого-натуралістичного спрямування для сталого розвитку:

1. Впровадження екологізації в позашкільну освіту за допомогою натуралістичних методів навчання
2. Пріоритетними напрямками роботи є проектна форма організаційної культури.
3. Залучення дітей дошкільного віку до формування екоцентричного мислення.
4. Розробка сучасної педагогічної технології в поєднанні натуралістичних і гуманістичних методів навчання.

Модернізація розвитку системи позашкільної освіти сприятиме позитивним змінам, які направлені на реалізацію прав дитини, покращення положення дітей, соціально-економічній захищеності сім'ї; підвищенню ефективності профілактики асоціальних проявів серед дітей та молоді, формуванню здорового способу життя;

забезпеченню доступності, рівних можливостей в отриманні позашкільної освіти на основі державних гарантій; збільшенню частки обдарованих дітей, які займаються у позашкільних навчальних закладах і тим самим отримують підтримку з боку держави. А головне - модернізація позашкільної освіти сприятиме розбудові суспільства в режимі стійкого без кризового розвитку.